

Duurzaamheid huidige vleeskalverhouderij

Marieke Meeusen
Hubert Sengers
Koos de Vlieger

Dit deelrapport is onderdeel van het Visieproject Vleeskalverhouderij, dat werd gefinancierd door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij uit het onderzoeksprogramma 'Nieuwe Veehouderijsystemen'. Voor informatie over dit programma kunt u terecht bij de programmaleider Sierk Spoelstra, Wageningen-UR (Sierk.Spoelstra@wur.nl). Zie ook www.vsys.nl

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Meeusen, Marieke; Sengers, Hubert; en De Vlieger, Koos, 2002.
Duurzaamheid huidige vleeskalverhouderij – Wageningen-UR Met lit.opg. –

Trefw.: vleeskalverhouderij, duurzaamheidsanalyse

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, openbaar gemaakt, in enigerlei vorm of op enigerlei wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het instituut.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system of any nature, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the institute.

Verwijzen naar deze publicatie:

Meeusen, Marieke; Sengers, Hubert; en De Vlieger, Koos, 2002. Duurzaamheid huidige vleeskalverhouderij, Wageningen-UR/IMAG

Duurzaamheid huidige vleeskalverhouderij

Annex bij het Eindrapport van het Visieproject Vleeskalverhouderij, 2003

Marieke Meeusen (LEI)
Hubert Sengers (LEI)
Koos de Vlieger (LEI)

1. Inleiding

In deze interne nota zijn de resultaten bijeen gebracht van een toepassing van de in publicatie beschreven checklist duurzaamheid op de kalfsvleessector.

Deze toepassing is uitgevoerd met het oog op het aangeven op welke punten de kalfsvleessector nog tekortkomingen vertoont op het aspect duurzaamheid. Tevens ontstond zo een maatlat die gebruikt kan worden om te bepalen in hoeverre toekomstscenario's een verbetering van de duurzaamheid teweegbrengen en op welke punten dit gebeurt.

In het volgende hoofdstuk is de kwalitatieve beoordeling van de duurzaamheid in de huidige situatie in de kalfsvleessector weergegeven. In de bijlage staan een aantal meer kwantitatieve gegevens. In het rapport is ook een overzicht opgenomen van gebruikte literatuur.

2. Kwalitatief oordeel huidige situatie

Het project 'duurzame kalverhouderij' is gericht op het verbeteren van de duurzaamheid van de kalverhouderij in de komende periode. Daartoe zijn de autonome ontwikkelingen tot 2040 beschreven. Via een aantal scenario's zijn ook gewenste ontwikkelingen beschreven. Om te kunnen bepalen in welke mate de gewenste situatie de duurzaamheid van de sector verbetert wordt in deze notitie de huidige situatie beschreven en beoordeeld. Daartoe is uitgaande van de 'triple P' benadering een checklist gemaakt rondom de duurzaamheid van de kalverhouderij.

Voor de in de checklist opgenomen items is – op het niveau van deelaspect – een beoordeling van de huidige situatie opgesteld, uitgaande van de beschikbare kwantitatieve informatie (zie bijlage 1). Daarbij is gebruik gemaakt van een zeven-punts-schaal. De gebruikte schaal loopt van 1 (heel slecht) via 4 (noch goed, noch slecht) naar 7 (heel goed). Bij de beoordeling is uitgegaan van de huidige situatie in de kalversector met het doel in die sector de zwakkere punten ten aanzien van duurzaamheid aan te geven. Er is geen vergelijking met andere sectoren gemaakt.

Deze gebruikte checklist is gebaseerd op die welke gebruikt wordt bij de beoordeling van projecten die ingediend kunnen worden bij het AKK-co-innovatieprogramma 'Duurzame Agro Food Ketens'. Deze checklist is tot stand gekomen door een groot aantal initiatieven rondom duurzaamheid te analyseren en de daarin opgenomen relevante aspecten van duurzaamheid in Agro Food ketens te selecteren. Er ligt dus niet een eenduidig fundament aan ten grondslag. Ten behoeve van het onderzoek in de kalfsvleessector zijn de specifiek voor deze sector relevante issues geselecteerd. Aldus is onderstaande checklist ontstaan.

Zoals eerder vermeld wordt er gewerkt vanuit de Triple-P gedachte. Duurzaamheid wordt vanuit drie dimensies gezien: de People-component (sociaal-ethische dimensie), de Planet-component (milieu) en de Profit-component (economische dimensie). Binnen deze drie componenten kan een aantal categorieën met een aantal aspecten worden onderscheiden. In onderstaande tabel zijn deze benoemd, waarna in de deelaspecten een vertaling richting specifiek voor de kalverhouderij wordt gegeven.

De checklist heeft betrekking op de hele keten tot de detailhandel. De reden om de detailhandel en consument buiten beschouwing te laten is dat in de ontwikkelde scenario's met betrekking tot de toekomst van de kalfsvleessector geen veranderingen binnen deze schakels zijn voorzien. De scenario's hebben vooral betrekking op de kalverhouderij, voederverzorging en het slachten en uitsnijden en de vleesgroothandel. Dit houdt in dat ook de productie van grondstoffen voor het voer (zoals melkpoeder) en de 'productie' van nuchtere kalveren niet in beschouwing worden genomen.

Categorie	Aspect	Deelaspect	score	Toelichting op score
A. Planet				
Transport	Beperking goederentransport	• Transport van nuka's	6	Verzamelaatsen Per bedrijf geoptimaliseerd via modellen
		• Transport van voedermiddelen (van melkveehouder naar melkfabriek naar kalvermelkproducent naar vleeskalverhouder)	6	
		• Transport van mest	6	Pijpleiding naar centrale verwerking, rest ook over korte afstand
		• Transport van kalveren richting slachterij	6	Volle wagens
		• Transport van kalfsvlees van slachterij naar detailhandel	6	Per bedrijf geoptimaliseerd via modellen
Energie	Energiebesparing	• Zie "transport"	6	Verwarming stal komt nauwelijks voor Verdampen water, toevoegen en verwarmen water
		• Energieverbruik van installaties in de kalvermesterij	5	
		• Energieverbruik voor poederbereiding zowel in de fabriek als op de mesterij	2	
		• Energieverbruik ten behoeve van de stal (met name ventilatie)	4	
		• Energieverbruik in de slachterij	6	
Lucht	Luchtkwaliteit	• Uitstoot van ammoniak	3	Deuren open, geen luchtwassers
		• Uitstoot van geurstoffen bij de veevoerbereiding	5	Fabriek redelijk gesloten
	Reductie stankoverlast	• Uitstoot van geurstoffen op de mesterij	3	Deuren open, geen luchtwassers
		• Uitstoot van geurstoffen bij de slachterij	5	Via stal en opslag ongeboren mest
Bodem	Grond- en ruimtegebruik	• Ruimte voor huisvesting	6	Stallen vragen weinig grond
		• Grond nodig voor de (grondgebonden) mestafzet	4	Veel afzet via zuiveringsinstallatie
Water	WATERVERBRUIK	• Waterverbruik ten behoeve van het vloeibaar maken van het voeder ¹ .	2	Wel uitwisselbaar met drinkwater (zie water voor melk) ziektepreventie vraagt grondig schoonmaken steeds meer recycling
		• Drinkwater	6	
		• Waterverbruik voor schoonmaken van stallen en machines op de mesterij	3	
		• Waterverbruik in de slachterij	5	
	Kwaliteit oppervlakte- en grondwater	• Uitstoot van mineralen op de mesterij	6	Eerst wordt gezuiverd
		• Uitstoot van milieubelastende stoffen bij de slachterij	6	Eerst wordt gezuiverd
Afval	Hergebruik van afval	• Gebruik (natte) reststromen direct uit de zuivelfabriek als veevoer	6	Gebeurt (nat) weinig, meestal na drogen
	Productie van afval	• Verpakking van het kalvervoer ² .	6	Vooraf bulk
		• Materiaal huisvesting (hout, metaal, asbestcement)	3	Niet duurzaam hout voor hokafscheidingen
		• Slachtafval (BSE)	2	Veel afval, dat nog geen

¹ Eerst wordt het water verdampt om er poeder van te maken, waarna op de kalverhouderij water wordt toegevoegd om het vloeibaar te maken.

² Naar schatting wordt 80% van het poeder als bulk aangevoerd.

		<ul style="list-style-type: none"> • Ongeboren mest (inhoud van de darmen) 	6	waardevolle bestemming heeft Bij afleveren niet voeren gebruikelijk
B. People				
Arbeidsomstandigheden	Werkplek	<ul style="list-style-type: none"> • In de veevoerfabriek • In de mesterij (schoonmaken van de stallen, voeren: luchtkwaliteit (stof/ammoniak) – op welbevinden van de boer • In de slachterij 	3 2 2	Fijn stof, geur Stof, ammoniak, vocht, eentonig, zwaar Veel automatisering en mechanisering, wel vaak dezelfde bewegingen (lopende band)
Dierenwelzijn	Diergezondheid	<ul style="list-style-type: none"> • Controle op de gezondheid³ • Natuurlijk Hb gehalte 	5 2	Moeilijker bij groepshuisvesting Aan lage kant door voeding
	Natuurlijk gedrag	<ul style="list-style-type: none"> • Het kunnen herkauwen, wel ruwvoer gegeven • Het kunnen zuigen • Het kunnen spelen • Sociaal contact (ook met leeftijdsgenoten van belang) • Grazen 	2 4 2 5 1	Komt niet voor ondanks ruwvoer Afhankelijk voersysteem Beperkte ruimte Steeds meer groepshuisvesting Blijven op stal
	Vrijheid van pijn en stress ⁴	<ul style="list-style-type: none"> • Voldoende ruimte (stal, transport, slachterij) • Vloeruitvoering (vloeren te glad) (stal, transport, slachterij) 	2 2	Beperkte ruimte Gladde vloeren in stal, en stroeve vloeren in auto en slachterij
Voedselveiligheid		Groeibevorderaars, residuen van medicijnen	6	SKV controle
Transparantie van MVO-eisen naar de consument	Verhogen en expliciteren van eisen		2	Zie gedrag, stres en communicatie over situatie
	Controle en certificering		5	SKV en IKB
	Etikettering en voorzien van keurmerken tot consumentenniveau		5	Herkomstmerk en IKB, geen keurmerk gericht op dierenwelzijn en milieu
Locale omgeving	Landschap	<ul style="list-style-type: none"> • Concentratie van mesterijen (geconcentreerd of verspreid in het landschap) • Concentratie van mesterij en slachterij 	2 3	Concentratie in kwetsbaar gebied Staan dicht bijeen in kwetsbaar gebied
C. Profit				
Aanpassingvermogen aan de markt	Productkwaliteit	<ul style="list-style-type: none"> • Smaak • Kleur • Malsheid 	5 3 6	Imago onderzoek kalfsvlees in NL. Iets te rood voor internationale markt Imago onderzoek

³ Met name bij de start van de mesterij (niet-te-jonge-dieren) en gedurende het groeiproces.

⁴ Hierbij gaat het ook om vrijheid van honger en dorst, maar uitgangspunt is dat hiervan per definitie al sprake is: er wordt naar behoefte voer en water gegeven.

		<ul style="list-style-type: none"> • Drip • Logistieke service 	6 5	Imago onderzoek Zit ver van afnemers (It. Fr. Dld)
	Innovativiteit	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe markten • Nieuwe producten 	6 5	Verder verwerkte producten en grootverbruik Aanbod verwerkte producten nog in begin fase
Ketendoelmatigheid	Ketenafstemming	<ul style="list-style-type: none"> • Organisatie van de goederenstroom • Informatievoorziening • Mate van samenwerking 	6 6 6	Enkele centrale spelers Integraties integraties
Kosten en efficiëntie	Prijs-kwaliteitverhouding	<ul style="list-style-type: none"> • Invloed op prijs • Invloed op kwaliteit • Invloed op prijs-kwaliteit-verhouding 	3 6 5	Internationale concurrentie Uitgangsmateriaal gegeven, service en werkwijze niet Zie invloed op prijs en kwaliteit
Strategisch potentieel	Concurrentiepositie	<ul style="list-style-type: none"> • Lange termijn visie 	6	Volgt markttrends en speelt daarop in
	Flexibiliteit	<ul style="list-style-type: none"> • Flexibiliteit in productie • Flexibiliteit in marketing • Flexibiliteit in organisatie 	3 5 2	Integratie en contracten Differentiatie naar klanten wensen kan nog beter Zeer gespecialiseerde bedrijven
Ethiek in business-to-business	Bevordering marktwerking	<ul style="list-style-type: none"> • Concurrentie binnen Nederland⁵ • Internationale concurrentie 	5 6	Beperkt aantal grote spelers Afzet op internationale markt met veel spelers
	Rechtvaardige verdeling van lasten en baten ⁶		3	Mesters weinig macht
Werkgelegenheid	Aantal banen ⁷	<ul style="list-style-type: none"> • In de veevoerfabriek • In de mesterij • In de slachterij 	2 2 2	Gaat om kleine sector maar ca. 10% van de werkgelegenheid in de vee en vleessector
	Kwaliteit van de banen	<ul style="list-style-type: none"> • In de veevoerfabriek • In de mesterij • In de slachterij⁸ 	3 5 4	Chauffeurs en procesoperators Hoge mate van vakbekwaamheid Naast slachters steeds meer uitsnijders
Arbeidsproductiviteit ⁹		<ul style="list-style-type: none"> • In de veevoerfabriek • In de mesterij • In de slachterij 	6 4 5	Sterk geautomatiseerd Controle dieren vraagt veel tijd Uitsnijden minder geautomatiseerd

⁵ Binnen Nederland zijn slechts enkele grote spelers met groot marktaandeel

⁶ Mesters "gevangen" in integratie met weinig macht en weinig risico

⁷ Onder Autonome ontwikkelingen krimpt de sector

⁸ In de na-boerderij-fase: meer professie nodig voor uitsnijderijen; minder accent op slachterij-activiteiten. Agv tracking-and-tracing wellicht minder of anders lopende-band-systeem?

⁹ Agv tracking-and-tracing wellicht minder of anders lopende-band-systeem?

Literatuur / Bronnen:

http://www.rlg.nl/adviezen/016_bijlage8.html

<http://www.animalfreedom.org/paginas/informatie/kalverhouderij.html>

<http://www.alpuro.nl/press/pressnl/pressnl.asp>

<http://www.alpuro.nl/consument/ag/ag-alpuro.asp?t=1>

<http://www.alpuro.nl/consument/ag/ag-esa.asp?t=1>

<http://www.alpuro.nl/consument/ag/ag-petersfarm.asp?t=1>

<http://www.abnamro.nl/agrarisch/thema/thema10>

SEP, *Toekomstvisie vleeskalverhouderij in Zuid-Nederland*, 2002

<http://www.sepveehouderij.nl/algemeen/thema/kalverhouderij%20symp.html>

Raad voor het landelijk gebied, *Voor het kalf verdronken is...* advies over de toekomst van de dierhouderij in Nederland, publicatie RLG 01/6, 2001

Jahae, Ilona; Kees Wijnen, *Belang en ontwikkelingen Nederlandse Vleessectoren*. structuurlijn, illustratieproces Novel Protein Foods, Delft, 1995

InfoMil (Informatiecentrum Milieuvergunningen), *Veehouderijen*. Informatieblad, t.b.v. energie in de milieuvergunning voor niet MJA-inrichtingen, 1997

Zeijts, H. van; A. Kool; C.W. Rougoor, F.C. van der Schans, *Systemen om de duurzaamheid van veebedrijven te waarderen*. CLM, 1999

LNV, *Voedsel en Groen*. Het Nederlandse agro-foodcomplex in perspectief, 2000

Velde, H.M.T.; C. Hanning, *Hoe oordelen we over de veehouderij?*. Werkdocument 78, Rathenau Instituut, Den Haag, 2001

Bijlage 1 Achtergrond informatie

Algemeen kengetallen (situatie in 2002)

Er zijn 700.000 tot 800.000 kalver productieplaatsen.

Van de 1,1 miljoen geslachte dieren zijn er 650.000 afkomstig uit Nederland en 450.000 betreft importen uit vooral Frankrijk, Duitsland en België.

De visie van de samenleving op de sector is verwoord in meerdere rapporten zoals het rapport van de commissie Wijffels en de visie van LTO. De conclusies van de commissie Wijffels, waarin ook de landbouwsector was vertegenwoordigd kunnen worden verdeeld in de volgende aandachtspunten:

1. Kwaliteit van voedsel
2. Kwaliteit van het productieproces
3. Kwaliteit van de sector in relatie tot de omgeving.

Het productieproces wordt steeds belangrijker. Het verleent het zogenoemde 'licence to produce'. Enkele voorwaarden waar we dan aan moeten denken zijn verwoord in de nota: 'Houden van dieren'. Hierin wordt beschreven dat landbouwhuisdieren meer natuurlijk, soorteigen gedrag moeten kunnen vertonen. Een verschuiving van de aandacht voor de gebruikswaarde naar de intrinsieke waarde van het dier. Dit betekent voor de kalverhouderij: de ontwikkeling tot volwaardig herkauwen, verbod op gladde vloeren/zacht ligbed, voorkomen van gebreken zoals bloedarmoede, restrictief medicijngebruik.

Voor de kalverhouderij gelden daarbij in toenemende mate de volgende eisen:

- Gezonde en veilige producten;
- Het toepassen van garantiesystemen
- Transparantie en traceerbaarheid
- Productaansprakelijkheid.

A. Planet aspecten

Transport van nuka's

- Gemiddelde transport afstand van dieren die uit het buitenland komen: 500 km
- Gemiddelde transport afstand binnen Nederland: 50 km

Transport van voedermiddelen

- Voer 385.000 ton droge stof. Bij een gemiddeld gehalte van 10% droge stof moet er 3.850.000 ton getransporteerd worden. Bij een transportvolume van 25 m³ betekent dit 154.000 transportbewegingen.
- Een belangrijke grondstof is de wei die vrijkomt bij de kaasproductie. Deze wei wordt gekocht bij Nederlandse kaasproducenten en verder geïmporteerd uit Duitsland en Ierland. De gemiddelde afstand bedraagt 50 tot 100 km.

Transport van mest

- Kalvermest is vanwege het lage droge stof gehalte weinig gewild als meststof. De meeste mest wordt daarom gezuiverd in centrale kalvergier bewerkingsinstallaties (InfoMIL, 1997) Het gaat hierbij om 385.000 ton voer, waarvan 5% niet is verteerd maar als mest wordt uitgescheiden. Het gaat daarbij om 19.250 ton droge stof mest. Het droge stof gehalte van kalvergier bedraagt echter maar 2,5%, zodat in totaal circa 770.000 ton kalvergier wordt geproduceerd.
- De mest wordt via pijpleidingen naar kalvergier verwerker (indikken en composteren) getransporteerd. Het gaat daarbij om 60% van de geproduceerde mest. De resterende 40% gaat direct naar akkerbouwers. De gemiddelde transport afstand bedraagt daarbij 10 km.

Transport kalveren naar slachterij

- De gemiddelde transport afstand vanaf kalverhouderij tot slachterij bedraagt circa 50 km

Transport kalfsvlees naar detailhandel

- De 1,1 miljoen geslachte kalveren hebben een gemiddeld karkasgewicht van 150 kg. De totale productie per jaar bedraagt dus circa 165 duizend ton kalfsvlees. Hiervan wordt 90% (148,5 duizend ton) geëxporteerd naar met name Italië, Frankrijk en Duitsland. De rest (16,5 duizend ton) wordt in Nederland afgezet. De gemiddelde transportafstand bij export bedraagt circa 1000 km en bij afzet in het binnenland 100 km.

Energieverbruik totaal

In 1993 bedroeg het directe en indirecte energieverbruik in de gehele agribusiness 305 petajoules. De kalversector droeg daar 7,6 petajoules aan bij. Het aandeel van de primaire kalverhouderij bedroeg 17% (verwarming) en 29% indirect (electriciteitsbedrijven, aardolie bedrijven), dat van de verwerkende industrie 26% direct en 28% indirect.

Energieverbruik voor machines in de kalvermesterij

Uitgangspunten zijn:

- Mesterij beschikt over een menger waarin het poeder wordt opgelost.
- Er is sprake van mechanische ventilatie
- In de winter wordt de stalruimte van hele jonge dieren verwarmd.

Het energiegebruik van een bedrijf met 285 kalveren bedraagt bij deze uitgangspunten:

- Gasgebruik: 13.559 m³/j
- Elektriciteitsgebruik: 18.220 kWh/j
- Totaal energiegebruik: 506 GJ/j

De totale energiekosten zijn dan 10.600 gulden per jaar. Dit is 2% van de totale jaarkosten (InfoMIL, 1997). De energiekosten van een kalverhouderij worden vooral bepaald door het opwarmen van water dat nodig is voor het aanmaken van voer, zoals blijkt uit onderstaand overzicht. Verdeling (%) van de energiekosten naar activiteit:

- Stalverwarming: 26%
- Stalventilatie: 14%
- Warm water: 60%

Geuremissies

De geuremissie tijdens de veevoerbereiding en op de slachterij wordt als beperkt ingeschat. De meest relevante emissie is die op de mesterij.

Watergebruik voor de poederbereiding

Er is op de kalverhouderijen 2,7 miljoen m³ water nodig om met de 385.000 ton melkpoeder kalvermelk te bereiden. Daarbij gaat het om 1,5 miljoen m³ warm water (70 graden Celcius) en 1,2 miljoen m³ koud water.

Waterverbruik voor de reiniging van stallen en machines op de kalvermesterij

Het waterverbruik ten behoeve van deze activiteiten omvat naar schatting 5-10% van het totale waterverbruik.

Afval en hergebruik

Er worden weinig restproducten gebruikt voor de opfok van kalveren zoals dat wel gebeurt in de varkenshouderij. Het gaat in hoofdzaak om de wei die vrijkomt bij de kaasbereiding. Deze wordt alvorens te worden verwerkt in het voer eerst gedroogd.

Verpakking van kalvervoer

- Het grootste deel van de kalvermelkpoeder (308.000 ton) wordt getransporteerd in bulk. Ongeveer 20% is verpakt in zakken van 25 kg (in totaal ruim 3 miljoen stuks per jaar) in een verpakking.

Ongeboren mest

Per geslacht kalf is er sprake van 50 kg afval. Deze hoeveelheid omvat ook de ongeboren mest. De hoeveelheid ongeboren mest is slechts gering omdat de kalveren een dag voor de slacht droog staan, en het voedsel vrij volledig wordt verteerd. Het is niet precies duidelijk wat er met de ongeboren mest gebeurt.

B. People

Arbeidsomstandigheden

- De arbeidsomstandigheden in de veevoerfabriek zijn veel verbeterd: er hoeft minder met zakken te worden gesjouwd en de hoeveelheid stof in de lucht is teruggedrongen.
- Het werk in de mesterij is minder prettig: er zijn veel vochtdeeltjes in de lucht en er zijn veel geurstoffen en ammoniak. Het voeren van de kalveren wordt als zwaar (gesjouw met slangen) en eenzijdig (voerpistool inknijpen) ervaren. Deze werkzaamheden geven ook wel aanleiding tot gezondheidsklachten
- In de slachterij zijn de arbeidsomstandigheden verbeterd door verdergaande automatisering en mechanisering, waardoor het zwaardere werk wegvalt. De vette vochtige omgeving wordt als minder plezierig ervaren.

Controle op gezondheid

- Kalvermesters controleren de dieren 1 tot 2 keer per dag. Er is nauw contact met de dierenarts. Problemen doen zich vooral voor bij de omschakelmomenten: van transport naar stal en van de ene voeding naar de andere. Met name gedurende de eerste twee weken van de mestperiode is de kans op gezondheidsproblemen groot.

Natuurlijk Hb gehalte

Het natuurlijk Hb gehalte van kalveren is ongeveer 12 g/dl. Rose en witvlees wordt verkregen door het voeder (met name kalvermelk), waardoor het Hb-gehalte naar verhouding laag wordt. Het dier krijgt dan na een aantal weken lichter getint vlees. Een te laag Hb gehalte verhoogt echter de kans op ziekten en heeft negatieve invloed op het welbevinden van het dier. De overheid heeft daarom een minimum Hb-gehalte aangegeven.

Het kunnen herkauwen

Om te kunnen herkauwen moeten de kalveren ruwvoer op kunnen nemen. Kalveren beginnen om de pens te ontwikkelen substantieel ruwvoer op te nemen vanaf een leeftijd van 30 dagen. Op een leeftijd van 4 maanden wordt aan grazen al 3 tot 4 uur besteed. Aan herkauwen wordt naarmate de dieren ouder worden steeds meer tijd besteed (4 tot 8 uur /dag). Sinds kort krijgen de kalveren bestemd voor de kalfsvleesproductie een beetje ruwvoer. Over de vraag of dit voldoende is verschillen de diverse deskundigen nog van mening (zie recent onderzoek van PV en ID).

Het kunnen zuigen

Onder natuurlijke omstandigheden duurt de zoogperiode bij kalveren 8 tot 10 maanden. De eerste maand zuigen de kalveren 8 tot 10 maal per dag bij de koe. Per dag wordt ongeveer 90 minuten bij de koe gedronken. De frequentie en duur van de zoogperiodes nemen af met het ouder van het kalf (na 3 maanden toch nog 80 min/dag). Per dag drinkt een vleeskalf maar enkele minuten, hooguit 5 tot 10.

Sociaal contact

Runderen zijn groepsdieren en sociaal contact vanaf de vroege jeugd is essentieel voor de ontwikkeling (motoriek, sociaal gedrag). Naast een intensief contact met de moeder is de interactie met leeftijdsgenoten van belang. Voorheen werden de kalveren gehouden in boxen. Daar is geen spel mogelijk; het enige contact dat dieren kunnen maken is met de bek. Nu staat 70% van de kalveren in groepen en nog slechts 30% in boxen. Afgesproken is dat met enkele jaren alle kalveren in groepen zullen worden gehouden.

Grazen

Kalveren kunnen door het ontbreken van weidegang niet grazen.

Stalruimte

- Het nieuwe Nederlandse Kalverbesluit schrijft het volgende voor:
 - Ieder vleeskalf moet de beschikking hebben over 1,8 m².
 - Boxen zijn nog beperkt toegestaan.
 - Pijn en stress moeten zoveel mogelijk vermeden worden.
 - De dieren moeten voldoende ruimte hebben om gestrekt te kunnen liggen en te spelen. De dieren in een groep moeten elkaar ook kunnen ontwijken.
- De optimale oppervlakte stalruimte per dier is niet bekend. De wettelijk voorgeschreven hoeveelheid is gebaseerd op onderzoek, maar de vraag is of daarmee het optimale niveau qua dierenwelzijn is bereikt.
- De reacties van mensen op foto's van kalveren in groepshuisvesting zijn negatiever wanneer zij niet de vergelijking kunnen maken met kalveren in individuele boxen. Wanneer ze het beeld hebben van het kistkalf, vinden ze de groepshuisvesting in elk geval een verbetering. Maar nog steeds vinden ze de leefruimte van de kalveren te klein. Wanneer mensen praten over de kalverhouderij of reageren op de foto's dan noemt men vooral de per kalf beschikbare oppervlakte als aandachtspunt.

Vloeruitvoering

- De vloer op de ligplaats moet geïsoleerd en zacht zijn om voldoende ligcomfort te bieden. Mensen die foto's van kalveren in groepshuisvesting zien, valt op dat de kalveren op roosters liggen. Dat lijkt ze niet prettig liggen.
- Tijdens transport is het van belang dat de vloer voldoende grip en ligcomfort biedt.

Voedselveiligheid

In het kader van Stichting Kwaliteitsgarantie Vleeskalfsector SKV worden steekproefsgewijs monsters genomen om te controleren of verboden middelen (groeibevorderaars en residuen van medicijnen) worden gebruikt.

Verhogen en expliciteren van eisen

Het productieproces wordt steeds belangrijker. Een maatschappelijk aanvaard productieproces zorgt voor de zogenoemde 'licence to produce'. Een aantal voorwaarden waar dan aan gedacht moet worden staan in de nota: 'Houden van dieren'. Hierin wordt beschreven dat landbouwhuisdieren meer natuurlijk, soorteigen gedrag moeten kunnen vertonen. Er is sprake van een verschuiving van de aandacht voor de gebruikswaarde naar de intrinsieke waarde van het dier. Dit betekent voor de kalverhouderij: het kalf de mogelijkheid bieden het herkauwen te ontwikkelen, een verbod op gladde vloeren, een zacht ligbed en het voorkomen van gebreken zoals bloedarmoede, alsmede een restrictief medicijngebruik.

Controle en certificering

- Stichting Kwaliteitsgarantie Vleeskalfsector (SKV). Op initiatief van de kalversector is er in 1990 een stichting Kwaliteitsgarantie Vleeskalfsector (SKV) opgericht, die geslachte kalveren controleert op de aanwezigheid en het gebruik van niet-toegestane middelen. Het goedgekeurde vlees wordt voorzien van een keurmerk 'Controlled Quality Veal'. Deze stichting draagt er in belangrijke mate bij dat het Nederlandse kalfsvlees internationaal een goede naam heeft gekregen. Alle Nederlandse slachterijen zijn bij de SKV aangesloten.
- PVE/IKB-kalfsvlees. Het kwaliteitssysteem IKB (Integrale Keten Beheersing) is een integraal keten kwaliteitsprogramma. PVE/IKB is het Nederlandse IKB-systeem dat door de Productschappen Vee, Vlees en Eieren in samenwerking met het bedrijfsleven is ontwikkeld en wordt gecontroleerd. Voor elke schakel in de productiekolom zijn normen ontwikkeld en elke schakel weet volgens welke normen het product in de voorgaande schakels is geproduceerd. Het systeem kenmerkt zich door een nauwe samenwerking tussen de bedrijven. De PVE/IKB-richtlijnen omvatten eisen voor traceerbaarheid, diervoeder, dierenartsen, hygiëne, medicijngebruik, transport en dierenwelzijn.

- HACCP. Via de HACCP (Hazard Analysis Critical Control Points) benadering worden op systematische wijze potentiële gevaren voor de volksgezondheid geïdentificeerd, geëvalueerd en beheerst. HACCP is een hulpmiddel om te zorgen dat voedingsmiddelen voldoen aan de hoogste eisen op het gebied van voedselveiligheid. Bedrijven die betrokken zijn bij de productie, verwerking, distributie en opslag van voedingsmiddelen zijn inmiddels wettelijk verplicht een HACCP-systeem te hanteren. De Alpuro Group heeft haar HACCP-aanpak in 1998 ingevoerd.

Etikettering en keurmerken

- Etikettering en keurmerken komen in beperkte mate voor. Een uitzondering is het concept 'Peter's farm'. Dit concept heeft aangepaste of afwijkende standaarden/normen voor de productie. Verder streeft de Alpuro Group naar een systeem waarbij de consument – in de 40 landen waarnaar Alpuro exporteert - via internet het productieproces kan volgen.
- De aandacht voor tracking & tracing is als gevolg van BSE sterk toegenomen. De primaire sector heeft hiervoor al veel geïnvesteerd, maar op detailhandelniveau wordt dit nog niet goed ingepast. (Ir. F. van Dongen (Hoofd Bureau van het PVE te Brussel))
- Het EU-beleid schrijft voor dat er minimaal informatie op het etiket moet staan over het land van geboorte, mesten en slachten. Het PVE ervaart dit als een verloren slag. Ze is er niet van overtuigd dat de consument dit wil, terwijl de kosten hoog zijn. Frankrijk wil het etiket nog verder uitbreiden met informatie over ras, geslacht en leeftijdscategorie. Ir. F. van Dongen (Hoofd Bureau van het PVE te Brussel)

Concentratie van mestertijen en slachterijen

De kalversector is sterk geconcentreerd. Ook ligt de slachterij meestal in de buurt van de kalverhouderijen. De concentratie heeft hier een voordeel voor de dieren, nl., de transporttijd, -afstand van de houderij naar de slachterij is kort.

C. Profit

Aanpassingsvermogen aan de markt

- Smaak is een subjectieve factor, maar kleur, stevigheid, zachtheid, drip en logistieke service zijn objectief meetbaar. De indruk bestaat dat de sector meer energie zou moeten en kunnen steken in het ontwikkelen van nieuwe markten en nieuwe producten.

Ketendoelmatigheid

- De organisatie van de goederenstroom is goed;
- De informatievoorziening zou beter kunnen;
- De samenwerking binnen de keten is planmatig (goed) afgestemd.

Kosten en efficiency

Invloed op de prijs

- De kosten van kalveren wisselen.
- De kosten van het voer zijn afhankelijk van de posities die partijen innemen. De vrije mesters moeten dit kopen. Indien op contract wordt geproduceerd levert de contractgever het voer vaak zonder de kosten daarvoor in rekening te brengen bij de kalverhouder.
- De vergoeding voor de kalvermester is contractueel per kalverplaats vastgelegd. De vergoeding is afhankelijk van het resultaat van het voorgaande jaar.
- De prijs voor het kalfsvlees schommelt en beweegt (negatief) mee met (vlees)schandalen.
- De kostprijs is door de overgang van individuele naar groepshuisvesting met 8-10% gestegen.
- De kostprijs van het Nederlandse kalfsvlees is lager dan die in Frankrijk. Er is dus geen Franse prijsconcurrentie. Door de verplichte herkomst etikettering van rundvlees zijn de kopers in met name Frankrijk en Duitsland in staat hun chauvinisme tot uiting te brengen in hun koopgedrag. De dieren uit eigen land brengen daardoor meer op.

Invloed op de kwaliteit

De invloed van de vakbekwaamheid van de ondernemer en het productieproces op de kwaliteit van het vleeskalf is groot..

Invloed op prijs-kwaliteit-verhouding

De Nederlandse positie op dit punt is redelijk goed.

Strategisch potentieel/concurrentiepositie

- De Nederlandse concurrentiepositie was voor de MKZ-crisis goed, het marktaandeel groeide. Na de MKZ-crisis is het niet duidelijk wat de positie is, noch is het duidelijk wat de toekomst zal brengen.
- Het kalfsvlees behoort tot het luxe segment. Het ondervindt concurrentie van andere witvleessoorten: kip en kalkoen. De prijs van kalfsvlees is echter gekoppeld aan die van rundvlees.
- De relatie met de consument lijkt belangrijker dan die met de overheid. De relatie met de overheid is veelbesproken, terwijl die met de consument nog moet worden gezocht. (Witsenboer, Navobi)
- In de toekomst staat niet de kwaliteit van het vlees centraal, maar dat wat eraan vooraf gaat: de productieketen: voer, transport en huisvesting. Om in te spelen op de eisen van klanten is een grote mate van flexibiliteit vereist. (Witsenboer, Navobi)
- Er is momenteel overcapaciteit in de sector, waardoor 10 tot 20% krimp noodzakelijk is¹⁰. De sturing door de markt is goed. De krimp moet wel goed uitgewerkt worden. (van Rhee, LTO Vleeskalverhouderij en de Nederlandse Vereniging van Kalfsvleesproducenten)

Concurrentie binnenland

Er is op het niveau van de kalverhouder weinig ruimte voor het vrije ondernemerschap. Een ondernemer heeft in Nederland de volgende keuze:

- Te produceren voor een van de integraties: zoals Alpuro, Denkvit, VanDrie Group,
- Voor eigen rekening en risico te produceren
- Of geen kalveren meer te houden.

Kalverhouders voelen zich vaak afhankelijk van de grote integraties en daardoor machteloos. Anderzijds hebben de integraties de kalverhouders ook nodig en niet alle macht. Een kalverhouder kan altijd nog als vrije meester beginnen. Dat is ook wel gebeurd, maar het is niet onverdeeld goed geweest voor de sector. (van Rhee, LTO Vleeskalverhouderij en de Nederlandse Vereniging van Kalfsvleesproducenten)

In Italië leidde het terugtrekken van de integraties ertoe dat de kalverhouders tot nieuwe collectieven kwamen die inmiddels een blijvende functie hebben gekregen in de structuur van de sector.

Internationale concurrentie

Insiders beoordelen de internationale concurrentie bij de afzet van kalfsvlees als beperkt. Dit is in het voordeel van Nederland. De sector is sterk internationaal geïntereerd met veel export. Het streven is om het marktaandeel op de internationale markt verder te vergroten, omdat de groei in Nederland beperkt is.

Werkgelegenheid

Er werken 4.000 mensen op de kalverhouderijen en de indirecte werkgelegenheid (bij kalvermelkproductie, slachterijen en vervoer) wordt geschat op 9.000 mensen.

Arbeidsproductiviteit

- De arbeidsproductiviteit in de veevoerfabriek zal wellicht nog verder toenemen.
- De arbeidsproductiviteit in de kalvermesterij zal verder toenemen als alle kalveren in groepshuisvesting worden gehouden.
- De arbeidsproductiviteit in de slachterij zal naar verwachting stijgen door verdergaande mechanisering.

¹⁰ In Noord-Brabant zijn al 16.000 blanke en 6.500 rose kalverplaatsen in het kader van de opkoopregeling uit de markt genomen. 9% Van de kalverhouders heeft zich aangemeld voor de opkoopregeling. Niet iedereen zal werkelijk deelnemen, maar de verwachting is wel dat 8% gerealiseerd wordt. Daarmee is al een belangrijk deel van de beoogde krimp van de sector tot stand gekomen.

NIEUWE VEEHOUDERIJSYSTEMEN

WAGENINGEN **UR**